

Bartha-Pál Aba

Adatok az *Imakönyv. Unitárius imádságok* kiadástörténetéhez¹

Az 1960-ban Budapesten megjelent *Imakönyv. Unitárius imádságok* kiadástörténetét az *Unitárius devocionális irodalom* szemináriumon kezdtem el kutatni. Az *Imakönyv. Unitárius imádságok* című imakönyvet Pethő István püspöki helynök irányítása alatt, az unitárius lelkipásztorok közösségének szerkesztésében, Bencze Márton lektorálásával a Magyarországi Unitárius Egyházköri Tanács (továbbiakban: Köri Tanács) jelentette meg 1960-ban Budapesten, az Egyetemi Nyomda gondozásában. Az imakönyv tizenöt magyar,² illetve egy angol³ unitárius lelkész kilencvenöt imádságát tartalmazza tematikus rendben.

Az imakönyv előszavát Pethő István *Imádkozzunk* címen fogalmazza meg. Gyönyörű szavakkal foglalja össze az imádkozás lényegét, amely nem Isten akaratának és törvényének megváltoztatása, hanem sokkal inkább Isten cselekedeteinek elfogadása és megértése. Ennek gyakorlására és megélésére Jézust állítja

¹ A tanulmány a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjtemény Levéltárában (a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének Levéltára, Budapest, a továbbiakban MUEMEL) őrzött dokumentumok alapján Hoffmann Gizella hathatós közreműködésével készült. Segítségét itt is hálásan köszönöm. BARTHA-PÁL Aba a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet végzős (VI. évf.) hallgatója. Elérhetősége: bpaba1995@gmail.com

² Bajor János (1922–1998), Bencze Márton (1919–2003), Györfi István (1887–1973), Huszti János (1924–1993), Kelemen Miklós (1925–2009), Németh István (1857–1941), Pethő István (1903–1978), R. Filep Imre (1915–1970), Szász János (1923–2007), Szentábrahámi Lombárd Mihály (1683–1758), Szentgericei Jenő (1914–1996), Szent-Iványi Sándor (1902–1983), Ürmösi József (1879–1953), Válaszuti György (XVI. sz.), Vári Albert (1868–1953)

³ Martineau James (1805–1900)

követendő példának: „Ha megfigyeljük az embereket, hamar megállapíthatjuk, hogy legtöbben azért imádkoznak, mert azt gondolják, hogy imádságaikkal Istent eltéríthetik szándékaitól, könyörgéseikkel rábírhatják, hogy változtassa meg akaratát, amelyről ők azt hiszik, hogy ha megvalósul, nekik kellemetlen, sőt egyenesen kárukra lesz. Az unitárius hitű és evangéliumi életszemléletű ember az imádkozásban is Jézushoz igazodik. [...] (Aki) rendszerint csak ennyit mondott ilyenkor: Atyám, legyen meg a te akaratod. Magam számára pedig csak azt kérem: Engedd megértenem akaratodat.”⁴

Az előszó után az említett kilencvenöt imádságot olvashatjuk. Az imakönyv függeléke pedig olyan unitárius alapiratokat közöl, mint az *Unitárius hitvallás*, *Unitárius himnusz* (írta: Nagy Lajos), Dávid Ferenc éneke (Unitárius énekeskönyv, 43. ének), János Zsigmond fejedelem kedvelt éneke (Unitárius énekeskönyv, 74. ének), a szeretet kettős parancsolata (Mt 22,37–39) és a Miatyánk (Mt 6,6–13).

Az imakönyv megjelenésének története

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének Levéltárában (a továbbiakban: MUEMEL) megtalálható az 1959. november 17-én keltezett engedélyezési kérés⁵ (375/1959 sz.), amelyben a Köri Tanács azzal a kéréssel fordul a Magyar Állami Egyházügyi Hivatalhoz, hogy engedélyezze az 1960-ra tervezett egyházi kiadványok megjelenését, és a „hozzávaló papír anyag” kiutalását. A két tervezett kiadvány a *Konfirmációs kézikönyv* és az *Unitárius imakönyv*. A kérés tartalmazza az imakönyv formai sajátosságait, ezek a következők: A6-os papírméret; 128 oldal; 2000 példány; borítólap: szürke lemez; kötve; a papírmennyiség ívben és kilogrammban: 8 ív, és 500 kg; papír minősége: offset.

Az 1959. november 17-én keltezett dokumentumot megelőzi egy 1959. szeptember 22-én íródott kérés⁶ (299/1959 sz.), amelyben Pethő István az Állami Egyházügyi Hivatallal közli, hogy 1960-ban a Köri Tanács a *Konfirmációs kézikönyv*, az *Unitárius Évkönyv* és a *Mit hiszünk mi, unitáriusok?* kiadványokat szándékszik megjelentetni. Ebben a beadványban még nem szerepel az imakönyv megjelentetésének terve. A novemberi kérés ennek kiegészítéseként jön létre, kihagyva az *Unitárius Évkönyv* és *Mit hiszünk mi, unitáriusok?* című kiad-

⁴ *Imakönyv. Unitárius imádságok* [szerk. Bencze Márton] (Budapest: Magyarországi Unitárius Egyházközi Tanács, 1960), 3.

⁵ MUEMEL, VI/b, 5/9.

⁶ MUEMEL, I/5, VI/15.

ványokat, azonban a *Konfirmációs kézikönyv* mellett kéri annak engedélyét, hogy az unitárius imakönyv is megjelenhessen.

Az 1959 decemberében tartott köri tanácsi ülésen az *Elnökileg elintézett ügyek* 5. tárgysorozatában⁷ a püspöki helynök beszámol arról, hogy a Magyar Állami Egyházügyi Hivatalhoz benyújtották az imakönyv kiadásához és a papíranyag kiutalásához szükséges kérést. Ez alkalommal fogalmazódott meg, hogy a Köri Tanács az imakönyv vázlatos szerkesztésére hívja meg a lelkési munkaközösséget, és a részletes kidolgozáshoz pedig bízson meg egy szűk körű, legfeljebb háromtagú bizottságot.

Az Állami Egyházügyi Hivatal 1959. december 19-én a Köri Tanácshoz címzett 99175/59 számú közleményében engedélyezi az unitárius imakönyv kiadását: „Hivatkozással az 1960. évre benyújtott könyvkiadási tervezetre értesítem, hogy az alábbiak szerint lett jóváhagyva: Unitárius imakönyv.”⁸ Feltételezhetjük, hogy a *Konfirmációs kézikönyv* nyomtatását nem engedélyezték, ugyanis a 99175/59 iktatószámú közleményben nincs utalás rá.

Az *Unitárius Életben*, a Hírek rovatban beszámoltak arról, hogy a Köri Tanács 1960. február 5-én tartott ülésén a kiadásra kerülő imakönyv ügyét is tárgyalta.⁹

1960. május 24–26. között „lelkipásztori napokat” vagy „lelkési konferenciát” (a talált forrásirodalom mindkét megnevezést használja) szerveztek a magyarkúti üdülőtelepen, ahol két napirendi pontot tárgyaltak: „a folyó évben kiadásra kerülő imakönyv teljes anyagának előkészítését”, valamint a „békeszolgálatlalt kapcsolatos feladatok megbeszélését”.¹⁰ A konferenciát megelőzően Pethő István püspöki helynök 1960. május 2-án a lelkészeknek címzett körlevelében (82/1960 sz.) arra kéri szolgatársait, hogy „1./ Készítsd el és hozd magaddal a tervet, hogy elképzelésed szerint milyen legyen a tervezett imakönyv szerkezete, milyen imákat adjunk? pl. Betegségben, Karácsonykor, Új szülöttért, Gyászbán, Földműves imája, a Család imája, stb. Ha az otthoni magányunkban mindnyájan elkészítjük, az összeegyeztetés, illetve a kiválogatás és az összeállítás munkája könnyebben megy és nem fogunk feleslegesen sok időt vesztegetni ennél a tételnél. 2./ Írj minél több imát lelkihangulatod szerint s azokat hozd magaddal. A magyarkúti idő rövid két és fél nap és akármilyen áhítatos is a májusi

⁷ MUEMEL, I/5, IV/14.

⁸ MUEMEL, VI/b, 5/9.

⁹ „Hírek”, *Unitárius Élet* XIV. évf., 2. sz. (1960. február): 4.

¹⁰ MUEMEL, I/5, IV/14.

ruhában pompázó környezet, parancsszóra nem lehet imádkozni. A kész imák átdolgozása már félannyi fáradságot igényel.¹¹

Az *Unitárius Élet* 1960. májusi száma a lelkipásztori napokat követően az imakönyvvvel kapcsolatosan a következőket fogalmazza meg: „helyes dolog megújítani az imádságot, vagyis Istenhez való viszonyunk kifejezését. Az ember állandóan kialakulófélben van, változik, ezért Istenhez való viszonyának is változnia kell; ezért kell megváltozni az imádságnak is”.¹²

Bencze Márton lelkész, az imakönyv lektora az *Unitárius Élet* 1960. júniusi számában összefoglalja a magyarkúti konferencián elhangzottakat: „A május 24–26. napján tartott lelkészi konferenciákon az imakönyv ügye foglalkoztatott. Megvitattuk azokat az elvi kérdéseket, melyek szerint létre kell hoznunk az imakönyvet, s ezzel az imakönyv lelkét teremtettük meg. Irányelvül – többek között – magunk elé tűztük az atya és a gyermek, másszóval az Isten és az ember viszonyának, bensőséges és meleg kapcsolatának Jézusi értelemben vett kifejezésre juttatását. [...] Reméljük, hogy az imakönyv anyaga, szorgos lelkészi munkánk nyomán, mielőbb egybegyűl, s korszerű módon fogja szolgálni imádkozó híveink lelki építését.”¹³

Az eddigiekben feltárt dokumentumokból lépésről lépésre nyomon követhetjük az imakönyv tervének megszületését. Pethő István 1960. szeptember 23-án az Állami Egyházügyi Hivatal felé újabb levelet fogalmaz meg (176/1960 sz.), arra kérve a hivatalt, hogy a 99.175./59 számú dokumentumban engedélyezett imakönyv kiadására jelöljenek ki nyomdavállalatot. A helynök a levélben utal arra, hogy előzőleg egyeztetett a Nyomdaipari Igazgatósággal, aki szerint a hivatalnak „az Egyetemi Nyomdánál megfelelő könyvkiadási keret áll rendelkezésére”.¹⁴

Az Állami Egyházügyi Hivatal október 4-én 41.152. szám alatt engedélyezi az imakönyv nyomtatását, és a nyomdai munkálatok elvégzésére az Egyetemi Nyomdát jelöli ki.¹⁵ A Köri Tanács 1960. október 29-én a 201/1960 számú dokumentumban¹⁶ megrendelőlapot nyújtott be az Egyetemi Nyomdának, amelyben kéri az imakönyv kinyomtatását, feltüntetve a formai követelményeket: „Kézirat címe, tárgy: Imakönyv. A kiadásért felelős: Pethő István püspöki helynök. A ki-

¹¹ MUEMEL, VI/b, 5/9.

¹² „Hírek”, *Unitárius Élet* XIV. évf., 5. sz. (1960. május): 3.

¹³ BENCZE Márton, „A lelkészi konferencia”, *Unitárius élet* XIV. évf., 6 sz. (1960. június): 1.

¹⁴ MUEMEL, VI/b, 5/9.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

advány terjedelme: nyolc ív. Példányszám: 2000 db. Papírsúlya: 500 kg. Formátuma: 1/6. A sokszorosítás módja: magasnyomás.” Mindezeket az információkat Bencze Márton két nappal hamarabb, október 27-én személyesen is megbeszélte a nyomdával.¹⁷

Az Egyetemi Nyomda 1960. december 6-i keltezéssel a Köri Tanácsnak megrendelési visszaigazolást küldött, amelyben a formai követelményeket megismételve igazolták a megrendelést. A munkálat száma: 12338. A szállítási határidőt 1961. február 13-ra tűzik ki.¹⁸ Azonban 1961. március 11-i dátummal a nyomda levélben kérte a Köri Tanács beleegyezését, hogy nyomdai nehézségek miatt az imakönyv szállítási határidejét március 31-re módosíthassák.¹⁹

Az imakönyv borítójának nyomtatásához szükséges „vésnöki munkára” (negatív elkészítéséhez) Martis Lászlót kérte fel a Köri Tanács. 1961. január 13-án küldik el a megrendelési lapot. A megrendelés tartalmazza (113/Dosszié/): „1. Rézvéset a kehelyről; 2. Foto-klisé kehelyről; 3. Rézkeret vaknyomáshoz a külső borítóra 8.5 – 12.7 cm. méretben; 4. Rézvéset »IMAKÖNYV« szóról.” A munkálatok pár nap alatt elkészültek, így 1961. január 19-én Bencze Márton levélmellékletként (113/1961) továbbítja az Egyetemi Nyomdának, kérve, hogy a kelyhet és az IMAKÖNYV feliratot aranszínezéssel nyomtassák a borítóra.²⁰

A nyomda 8951. számú átvételi elismervénye szerint 1961. március 28-án az egyházkerület huszonhét példányt vett át a nyomdától.²¹ Az imakönyvek nagyrészének átadására (9154. sz. átvételi elismervény) 1961. április 5-én került sor, ahol a nyomda 1988 darab imakönyvet ad át az egyháznak. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy összesen 2025 darab imakönyvet nyomtattak.²²

Az Egyetemi Nyomda április 6-án kiállította a nyomtatási költségek részletes számláját (12338/1 sz.), ennek kifizetésére 1961. április 12-én került sor.²³

A Köri Tanács 113/1961. számú határozata alapján az imakönyv árát 15 forintban határozták meg. Ennek alapján az eladott példányok után 2%-os „szolgáltatási forgalmi adót” kell befizetniük az illetékes pénzügyi hatóságokhoz. Eladás céljából, az egyházközösségek részére „10 Ft készpénzben fizetendő vételáron

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo.

bocsájtja a könyveket”, azonban a gyülekezetek a megállapított 15 Ft-os eladási áron árusíthatják.²⁴

Az imakönyv megjelenését követően az *Unitárius Élet* 1961. júniusi számában Pethő István *Imakönyvünk* címen tudósít a kiadvány megjelenéséről, „ami akkor éri el célját, ha mindnyájan így beszélünk róla, hogy a »mi imakönyvünk.«” Azt, hogy milyen módon juthat el az imakönyv a hívekhez, arról a következőket írja „Az Egyházköri Tanács [...] úgy határozott, hogy az egyházközségekben a lelkészi hivatalok útján juttatja el az imakönyvet a hívekhez, de kapható az Egyházi Központ Hőgyes Endre utcai irodájában is. Istentiszteletek alkalmával a szórványokba is magukkal viszik a szolgálatot végző lelkészek, tehát a szórványban élő atyafiak is megvehetik.”²⁵

A Köri Tanács 1962. március 19-én kelt 113/1962. számú körlevelében a magyarországi unitárius lelkészek részére az imakönyv terjesztése céljából a következő határozatot küldi ki: „A Magyarországi Unitárius Egyház Köri Tanácsa 1962. évi március 2-án tartott ülése 10/1962. jkv-i szám alatt felhívja a lelképásztorok atyafiait igyekezzenek a közelmúltban kiadásra került »Imakönyvet« hívei között minél szélesebb körben terjeszteni.”²⁶ Az 1965-ös év végén még kapható volt az imakönyv, mivel az *Unitárius Élet* 1965. október–decemberi számában azt olvashatjuk, hogy „legszebb karácsonyi ajándék az »Imakönyv«, kapható az Egyházköri Tanács irodájában, valamint a lelkészi hivatalokban. Ára 15 Ft.”²⁷

Az imakönyv szövege digitális formában megtalálható a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete honlapján, a Léta Sándor lelkész által összeállított Unitárius tudástárban.²⁸

Ezen rövid ismertető létrejöttéért szeretnék köszönetet mondani Hoffman Gizellának, a Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjtemény – Könyvtár és Levéltár könyvtárosának, aki segítségemre volt a levéltári források felkutatásában.

²⁴ Uo.

²⁵ PETHŐ István, „Imakönyvünk”, *Unitárius élet* XV. évf., 6 sz. (1961. június): 3.

²⁶ MUEMEL, VI/b, 5/9. sz. 113/1962

²⁷ „Hírek”, *Unitárius Élet* XIX. évf., 4. sz. (1965. október–december): 6.

²⁸ <http://tudastar.unitarius.kemb.hu>; [http://www.unitar.hu /Tudastar/imadsagok.htm](http://www.unitar.hu/Tudastar/imadsagok.htm), letöltve: 2020. november 10.